

Wahl Asbjørn. **Europsko radništvo - ideološko nasljeđe društvenog ugovora**. 2011.

(<http://www.slobodnifilozofski.com/2011/05/asbjrn-wahl-europsko-radnistvo.html>)

Asbjorn Wahl predstavnik je Fagforbundeta (norveški sindikat radnika u javnom zdravstvenom sektoru) i potpredsjednik ogranka radnika u cestovnom prometu Međunarodne federacije prijevoznika (ITF). Također je nacionalni koordinator saveza *Za socijalnu državu*, utemeljenog na sindikatu koji se bori protiv privatizacije i ukidanja administrativnih ograničenja, a u svrhu zaštite postignuća socijalne države.

Europsko radništvo: ideološko nasljeđe društvenog ugovora

Europski je sindikalni pokret u defenzivi. Osim toga, u dubokoj je političkoj i ideološkoj krizi. Sindikati trenutno nisu sposobni ispuniti svoju ulogu zagovaratelja neposrednih ekonomskih i društvenih interesa svojih članova. Izgubili su utjecaj u svim sektorima i gospodarskim granama. Sindikalni pokret koji je u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata bio najjači i najutjecajniji u kapitalističkom svijetu danas je konfuzan, bez jasne vizije i neodlučan u svojoj novoj društvenoj i političkoj orijentaciji. Ironično, iste teorije, analize i političke smjernice koje su mu davale snagu u poslijeratnom razdoblju postale su sada težak teret. Ideološka ostavština „društvenog ugovora“ sada sindikalni pokret odvodi u krivom smjeru.

Neoliberalna ofenziva

U pozadini ovog razvoja događaja trenutačna je neoliberalna transformacija naših društava. Kako taj proces nije tema ovog članka, spomenimo samo nekoliko najvažnijih točaka. Tijekom proteklih dvadeset godina bili smo suočeni sa snažnim pokušajima širenja utjecaja neoliberalnih snaga. Kapitalistički su interesi počeli jačati te smo svjedočili enormnom pomicanju u odnosu snaga između radnika i kapitala. Naravno, multinacionalne su kompanije u tome imale najistaknutiju ulogu. Propao je poslijeratni „društveni ugovor“ između radnika i kapitala te politika mirnog koegzistiranja sindikata i poslodavaca. Kapitalistička se strana povukla iz društvenog ugovora i nastavila prema organiziranoj radničkoj klasi sve više provoditi konfrontacijsku politiku.

Bitne komponente novonastale situacije nastojanja su multinacionalnih kompanija i njihovih političkih sluga za produblivanjem i institucionalizacijom svojih novostečenih pozicija moći. To su uglavnom radili kroz međunarodne institucije i sporazume poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO) te regionalnih struktura moći kao što je Europska unija (EU). Kako su ta tijela manje demokratska od lokalnih i državnih uprava, pokazala su se najkorisnijim i najučinkovitijim sredstvima za institucionalizaciju korporativne moći.

Analiza koja slijedi temelji se na konceptu da je EU danas kanal putem kojega se institucionalizira neoliberalni društveni i ekonomski model u Europi. EU i ostale regionalne i naddržavne institucije konstruirane su na temelju nove raspodjele moći i nije ih moguće mijenjati, demokratizirati ili poraziti dok radnici ne budu bili u stanju pomaknuti trenutačnu ravnotežu snaga u svome smjeru. Takvo pomicanje postavilo bi pred sindikalni pokret zahtjev da svojom glavnom dugoročnom zadaćom učini mobilizaciju moći naroda i radničke klase.

Novi uvjeti, stara politika

Nažalost, mobilizacija moći radničke klase nije projekt europskog sindikalnog pokreta danas. Paradoks s kojim se suočava radništvo jest da je, dok se ekonomska i politička klima u kojoj sindikalni pokreti moraju djelovati jako promijenila, većina sindikata nastavila slijediti

politiku društvenog ugovora. Smatraju da takozvana globalizacija nije proizišla iz svjesnih strategija i novih odnosa klasa i moći, nego je prije nužna posljedica tehnoloških i organizacijskih promjena, a to je pozicija vrlo slična onoj koju je izrazila Margaret Thatcher zloglasnom izjavom: „Nema alternative“. Nužno je, kažu, da se politika društvenog ugovora s nacionalne prenese na regionalnu i i globalnu razinu. Njihove su metode „socijalni dijalog“ s udrugama poslodavaca i državnim i naddržavnim institucijama, kampanje za formalno uvođenje standarda rada (poput radničkih konvencija Međunarodne radničke organizacije {MOR/ILO} koje između ostalog zabranjuju prisilni rad, jamče prava slobodnog udruživanja i kolektivne trgovine te zabranjuju diskriminaciju pri zapošljavanju) u međunarodne trgovinske sporazume i trgovinske organizacije, kao i pridržavanje kodeksa društveno odgovornog korporativnog upravljanja te okvirnih sporazuma s multinacionalnim kompanijama. Potonji su dobrovoljni, neobavezni i neprisilni kodeksi upravljanja koje su razvile same multinacionalne kompanije. Oni dosad nisu prepoznatljivo utjecali na korporativno ponašanje i čini se kako im je glavni cilj popravljavanje negativne slike koju mnoge multinacionalne kompanije imaju u javnosti.

Strategija socijalnog dijaloga nastavlja se provoditi neovisno od konkretne analize odnosa moći, pri čemu nije uočena nužnost organizacije moći naroda i radničke klase za postizanje socijalne promjene. Kako bi se shvatilo trenutačno stanje stvari, moramo izbliza pogledati povijest Europskog radničkog pokreta, a posebno politiku društvenog ugovora, čijoj je povijesti i utjecaju neophodno posvetiti pažnju ne bismo li u potpunosti razumjeli političku i ideološku krizu radničke klase.

Povijesni kompromis između radnika i kapitala

Tijekom 20. stoljeća sindikalni je pokret u Zapadnoj Europi postupno razvio svojevrstni mirni sporazum s kapitalističkim interesima. U 30-im godinama taj je sporazum institucionaliziran isprva u nekim dijelovima Europe, ponajviše na sjeveru kad je sindikalni pokret postigao sporazum s udrugama poslodavaca. Nakon Drugog svjetskog rata slično se dogodilo i u većem dijelu ostatka Europe.

Taj društveni ugovor između radništva i kapitala tvorio je temelj na kojemu se razvijala socijalna država, a plaće i uvjeti rada postupno su se poboljšavali. Iz perioda koji su karakterizirali sukobi između radništva i kapitala, društva su ušla u fazu socijalnog mira, bipartitnih i tripartitnih (radništvo, poslodavci, država) pregovora i politike konsenzusa. Budući da je ta politika dovela do važnih postignuća u smislu poboljšanja plaća i uvjeta rada, naišla je na masovnu potporu radničke klase što je za posljedicu imalo potpunu marginalizaciju radikalnijih i antikapitalističkih segmenata radničkog pokreta. Prema tome, taj je razvoj vodio u depolitizaciju i deradikalizaciju radničkog pokreta te k birokratizaciji sindikalnog pokreta. Povijesna uloga socijaldemokratskih stranaka postala je pridonosenje politici klasnog kompromisa. Ne iznenađuje što se trenutne poteškoće sindikata ogledaju u problemima s kojima se suočavaju europske socijaldemokratske stranke.

Važno je shvatiti da je to društveno partnerstvo između rada i kapitala bilo rezultat aktualne snage sindikata i radničkog pokreta. Poslodavci i njihove udruge uvidjeli su da nisu u stanju poraziti sindikate. Morali su ih priznati kao predstavnike radnika i s njima pregovarati. Drugim riječima, mirni sporazum između radništva i kapitala počivao je na snažnom radničkom pokretu. Drugi važan faktor u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata bilo je dvadeset godina kapitalističkog stabilnog i snažnog ekonomskog rasta. To je omogućilo dijeljenje dividende između radništva, kapitala i javnog dobra.

Presudan dio društvenog ugovora bila je nacionalna regulacija kapitala i tržišta. Kontrola kapitala bila je prioritet u svim zemljama. Nagodbe između radništva i kapitala provedene su na propisan i miran način unutar državnih granica. Važan rezultat toga bilo je to što je sindikalni pokret postao vrlo nacionalno orijentiran. Internacionalizam u sindikatu počeo se pretvarati u puki vid diplomacije unutar međunarodnih tijela (poput ILO) i čak u različite oblike sindikalnog turizma, s malo ili nimalo veze s neposrednim potrebama i interesima članova, iako je ponešto od međunarodne političke retorike ostalo nepromijenjeno.

Socijalističkoj retorici unatoč, društveni je ugovor za sindikalni pokret značio prihvaćanje kapitalističke organizacije proizvodnje, privatno vlasništvo sredstava proizvodnje i pravo poslodavaca da rukovode radnim procesom. U zamjenu za poboljšanja socijalne skrbi i uvjeta rada, sindikalne konfederacije jamčile su gospodarski mir i suzdržanost kod pregovora za plaće. Jednostavno rečeno, radnički je pokret u zamjenu za odustajanje od svog socijalističkog projekta dobio socijalnu državu i uvjete života koji su se postepeno poboljšavali. Danas možemo zaključiti da je to bilo kratkoročno postignuće u vrlo specifičnom povijesnom kontekstu koji je uvelike doprinio depolitizaciji i deradikalizaciji radničke klase.

Bitna karakteristika tog konteksta bio je kompetitivni ekonomski sustav koji je vladao u Sovjetskom savezu i Istočnoj Europi. Kako je istaknuo britanski povjesničar Eric Hobsbawm[1], to je navelo kapitaliste na Zapadu da prihvate kompromis. Najvažnije socijalne reforme i institucije za vrijeme tri desetljeća nakon Drugog svjetskog rata razvijale su se na temelju tog kompromisa. Radikalni je radnički pokret proizašao iz ekonomske i socijalne krize tridesetih, a rat je bio popraćen svjesnom strategijom njihovih kapitalističkih kolega. Oni su dobrovoljno ušli u društvene ugovore i prihvatili previše radničkih, socijalnih i ekonomskih zahtjeva kako bi dobili na vremenu i smirili socijalističke osjećaje unutar radničkog pokreta. S današnje pozicije možemo reći da je ta korporativna strategija bila prilično uspješna.

Oštra podjela posla unutar radničkog pokreta bila je zamjetna nuspojava klasnog kompromisa. Uvjete za kupovinu i prodaju rada regulirao je sindikalni pokret kroz pregovore, dok su se socijalnom sigurnošću nezaposlenih bavile socijaldemokratske stranke u parlamentu. To je poslužilo kao temelj za pažljiviji ekonomski razvoj sindikalnog pokreta, što danas, kad su se socijaldemokratske stranke ogradile čak i od nekadašnjih reformističkih politika, slabi sindikate.

Ideologija društvenog ugovora

Za razdoblja društvenog ugovora ta je korporativna strategija, čini se, obmanula radnički pokret. Javno je shvaćanje, temeljeno na realnom dvadesetogodišnjem iskustvu kontinuiranog napredovanja po pitanju uvjeta života i rada, bilo kako je društvo pronašlo način za postizanje socijalnog napretka i relativno poštene raspodjele dobara prosječnim ljudima, a da pri tome ne moraju trpjeti klasnu borbu i socijalne konfrontacije. Smatralo se da je kapitalističko društvo doseglo višu civilizacijsku razinu. Kroz postupne je reforme radnički pokret povećao demokratsku kontrolu ekonomije. Kapitalizam bez kriza postao je stvarnost. Više neće biti ekonomskih kriza poput one tridesetih godina, masovne nezaposlenosti, socijalne bijede, ni oskudice u narodu. Svi su socijalni trendovi pokazivali uzlaznu putanju. Za većinu u radničkom pokretu to je bio reformistički put u socijalizam - i svi su mogli vidjeti da je bilo uspješno!

Ova su konkretna socijalna postignuća formirala materijalnu bazu za ideologiju socijalnog partnerstva koja ostaje duboko ukorijenjena u birokraciji Europskog sindikata. Osobno sam

prvi put čuo da se ta ideologija otvoreno izražava kad sam sudjelovao na početničkom sindikalnom treningu u edukacijskom centru Norveške sindikalne konfederacije u ranim osamdesetima. Tamo sam naučio da je prvu trećinu 20. stoljeća obilježio intenzivan konflikt između rada i kapitala – uključujući generalne štrajkove, lokaut (prekide rada od strane poslodavca zbog neslaganja s radničkim zahtjevima), i angažiranje policije i vojnih snaga protiv organiziranih radnika u štrajku. Bio je to destruktivan period koji je naposljetku (30-ih godina) odveo radničku klasu u propast. Tek kad je ova politika konfrontacije napuštena i kad je sindikalni pokret počeo preuzimati potpunu socijalnu odgovornost, postignut je stvarni napredak, u vidu boljih uvjeta rada i plaća te reformi socijalne skrbi. Drugim riječima: konfrontacije su s poslodavcem destruktivne, miran socijalni dijalog put je napretka. To je bila lekcija kojoj su nas učili u sindikalnom edukacijskom centru sve do početka 80-ih.

Ova je analiza bila pogrešna tada, a to je i danas. Ipak su posljedice ove pogreške postale opasnije za sindikalni pokret kad je propao društveni ugovor. Ono što ova analiza prikriva jest da su velika postignuća u smislu socijalne skrbi i uvjeta rada u periodu klasnog kompromisa nakon Drugog svjetskog rata bila plod prijašnjeg konflikta. Napredak se postigao samo zato što je radnička klasa kroz konfrontaciju i tešku klasnu borbu pomakla ravnotežu moći između rada i kapitala tijekom prve polovine 20. stoljeća (uključujući Rusku revoluciju). Drugim riječima, nasilne borbe, napori proteklog perioda omogućili su postignuća koja su se potom realizirala kroz mirne pregovore.

Slom društvenog ugovora

Klasni je kompromis ipak bio krhka konstrukcija budući da je njegovo preživljavanje ovisilo o stabilnoj kapitalističkoj ekonomiji s visokom stopom rasta. Kompromis je postepeno slabio s dolaskom duboke ekonomske krize u zapadnom kapitalizmu ranih sedamdesetih. Kriza je stimulirala kapitalističke snage da krenu u napad – među ostalim da smanje troškove. Jurišajući na sindikalna prava, plaće i javnu potrošnju potkopavali su temelje socijalne države.

Deradikaliziran sindikat koji je izgubio političku moć i radnički pokret taj je razvoj iznenadio. Poslodavci su iznenada postali puno više neprijateljski raspoloženi za pregovaračkim stolom. Pregovori, koji su se ranije pretežno vodili oko poboljšanja plaća i uvjeta rada, počeli su sada uključivati napade na dotadašnja postignuća i postojeće regulacije. Kako je velik dio sindikalnog vodstva uronio u okružje klasnog kompromisa i socijalnog mira, nisu bili spremni za te napade. Unutar okvira ideologije socijalnog mira neoliberalna je ofenziva jednostavno bila neshvatljiva. Sindikalna birokracija ostala je pasivna, a sindikalni pokreti bili su prisiljeni povući se. Kako su se sindikati pokazali nemoćnima zaštititi radničke interese, u mnogim su zemljama radnici skupno istupali iz njih.

Dakle, osamdesete su za sindikalni pokret značile enormno nazadovanje, što je vidljivo u statističkim podacima o razini sindikalizacije (organizacija radne snage) u nekim važnim zapadnoeuropskim zemljama (v. [tablicu 1](#))

Nekoliko sindikata koji su pokušali djelovati protiv neoliberalnih napada, kako su to učinili britanski rudari, doživjeli su poraz. U britanskom je slučaju jedan od razloga porazu bilo mišljenje birokracije sindikalne konfederacije (TUC) da je militantna radnička akcija veća prijetnja politici konsenzusa društvenog ugovora nego siloviti napadi od strane rudarskih kompanija i tačerskog režima. Godinama poslije TUC je priznao da je nepodržavanje rudarskog štrajka bila pogreška, ali do tada je šteta već učinjena. I zanimljivo, TUC nije smanjio svoju podršku društvenom ugovoru.

Slomom planskih ekonomija Istočne Europe oko 1990. godine jedina je alternativa zapadnom kapitalizmu nestala. Kapitalizam je trijumfirao na svim frontovima, a poslodavcima kompromis s radništvom više nije bio potreban. Sad su kapitalističke snage mogle manje inhibirano slijediti svoje uske ekonomske i političke interese. Upravo se zato klasni kompromis ili model konsenzusa raspao ili se raspada diljem Zapadne Europe. Povijesni i ekonomski preduvjeti za takav kompromis više ne postoje, a najvažniji produkt tog kompromisa, socijalna država, pod sve je većim pritiskom.

Ovu analizu odnosa moći dominantno krilo današnjeg sindikalnog vodstva ne razumije. Kad je prije otprilike dvadeset godina započela neoliberalna ofenziva, a poslodavci postupno prekidali s politikom socijalnog partnerstva, jedini je odgovor koji je sindikalna birokracija mogla formulirati bio nastaviti s politikom konsenzusa. Neki su sindikati doslovno preklinjali neprijateljski raspoložene poslodavce da se vrate na društveni ugovor. Ta je politika bila stimulirana jakom nacionalnom orijentacijom sindikalnog pokreta. Umjesto da se otvoreno suprotstave sad već agresivnijim interesima kapitala, posebno to da nacionalni kapital postane međunarodno konkurentan, uska nacionalna orijentacija i ideologija socijalnog partnerstva sindikata odveli su sindikalni pokret u savez s kapitalom i slijedom toga u podređen položaj. U Njemačkoj termin *Standort Wettbewerb* podrazumijeva ne samo sindikalne saveze s njemačkim poduzećima nego i podršku njemačkoj državi u natjecanju s drugim nacijama.

Veliki dijelovi sindikalnog pokreta uvučeni su dublje u poslovni sindikalizam i legalni formalizam umjesto da se pomaknu prema strategiji koja se temelji na klasnoj analizi i procjeni ravnoteže moći. Borba Njemačkog sindikalnog pokreta za „zajedničkim snagama za rad“ sredinom devedesetih dobar je primjer ove politike nacionalnog saveza s poslodavcima. To je bio prijedlog za formalno obnavljanje društvenog ugovora. Učinila je to Njemačka konfederacija sindikata ponudivši prihvaćanje lošijih uvjeta rada u zamjenu za sigurnost radnog mjesta. Poslodavci su to odbili. Jednako tako relativno usko fokusirana bitka za minimum standarda rada u WTO, koju su vođe međunarodnog sindikalnog pokreta slijedili proteklih 10 godina, izvrstan je primjer legalnog formalizma koja se razvija bez analize ravnoteže moći između radništva i kapitala.

Sindikalni se birokrati i i dalje smatraju posrednicima između radništva i kapitala na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Danas kad su kapitalističke snage u ofenzivi, čime su izazvale razvoj međunarodnog populističkog pokreta pravde i solidarnosti koji oponira aktualnoj korporativnoj globalizaciji, međunarodni sindikalni pokret žudi da se definira kao posrednička sila između ovog pokreta i korporativnih interesa. To je bilo očito kad je Socijalni forum trećeg svijeta (WSF) održan u Porto Alegre u Brazilu u siječnju 2003. paralelno sa Svjetskim ekonomskim forumom (WEF) političkih i ekonomskih elita u švicarskom Davosu. Međunarodni sindikalni pokret tada je izdao priopćenje „Demokratizirajuća globalizacija: sindikalno priopćenje za WSF i WEF za 2003. Godinu“ koje su potpisala sva važna međunarodna sindikalna tijela.[2] Između ostalog priopćeno je da: Međunarodni sindikalni pokret ima javnu zajedničku poruku za Porto Alegre i Davos. Vizija, politička volja i neophodni kapaciteti moraju se ujediniti na globalnoj razini kako bi se postigao razvoj i zajamčio pristojan posao za milijune radnika koji danas žive u neizvjesnosti i siromaštvu bez izgleda za bolju budućnost. To će zahtijevati osiguravanje sredstava (resursa, svejedno) i potpisivanje ugovora. Također će zahtijevati upravljačke sustave za promicanje našeg vlastitog dobra, naših prava i demokracije. Potrebni su učinkoviti demokratski procesi i dijalozi kako bi se to i dogodilo. Pritisnut ćemo WEF da uputi potrebu za globalizacijom socijalne pravde. Istodobno ćemo unutar WSF-a doprinijeti pronalaženju konstruktivnih pristupa demokratizirajućoj globalizaciji u nteresu svih radnih ljudi.[3]

Drugim riječima, većina međunarodnih sindikalnih organizacija ne misli da pripada novom pokretu protiv korporativne globalizacije.[4] Oni smatraju da je taj pokret previše politički radikaln. Međunarodna konfederacija slobodnih sindikata ili Globalni sindikati zato ne ujedinjaju snage s ostalim pokretima kad odlaze na Svjetski socijalni forum – oni održavaju svoje vlastite konferencije i sastanke na rubu foruma. Istodobno šalju jednako visoko rangirane delegacije na Svjetski ekonomski forum. Uvijek smo većinu toga postizali dijalogom, refren je koji se stalno ponavlja.

Politike neovisne od odnosa moći

Potpuni nedostatak analize odnosa moći i preduvjeta za sindikalne strategije također je očit u obrazovnom radu koji sindikat provodi na međunarodnoj razini. Određeni broj zapadnoeuropskih sindikata i konfederacija organizira programe treninga u obliku projekata solidarnosti sa sestrinskim sindikatima u Istočnoj Europi kao i u zemljama u razvoju. U tim obrazovnim projektima zapadni sindikati šire ono što smatraju svojim velikim uspjehom – društveni ugovor. Pokušavaju uvjeriti sindikalni pokret u ostatku svijeta u prednosti slijeđenja modela socijalnog partnerstva. Uzevši u obzir trenutne odnose moći, ova je vrsta edukacije kontraproduktivna za sindikate u Istočnoj Europi i zemljama u razvoju koji su ugrožene od strane agresivnih poslodavaca sklonih sukobima.

Važno je primijetiti da su sve gore opisane promjene utjecale puno snažnije na sindikate u proizvodnim industrijama od onih u javnom sektoru i dijelovima transportne industrije. Tome je tako jer je proizvodnja puno jače i direktnije izložena međunarodnom natjecanju. Dakle, kočenje sindikata i političko i ideološko pomicanje udesno bili su jače izraženi u proizvodnji nego u bilo kojem drugom dijelu pokreta.

Katastrofalnu kontinuiranu politiku socijalnog partnerstva, u situaciji u kojoj ekonomska i društvena baza za to partnerstvo blijedi, danas nastavlja veći dio birokracije europskih sindikata, pogotovo Europska sindikalna konfederacija (ETUC). Prema tome u proteklih nekoliko godina svjedočimo pojačanim aktivnostima u vidu konzultacija, pregovora, lobiranja i tzv. socijalnog dijaloga između navodnih socijalnih partnera na tržištu rada. Dosadašnji rezultat bio je pojačan birokratski razvoj u europskom sindikalnom pokretu. Socijalni dijalog ili, kako ga neki pogrešno karakteriziraju, “pregovori na razini Europske unije” vježba je koja ne uključuje pravo na poduzimanje radne akcije. Lako je stoga razumjeti zašto su rezultati bili tako slabi.

Na međunarodnoj je razini ICFTU najjači zagovornik politike socijalnog partnerstva, što je vrlo jasno izraženo u izjavi u kojoj je komentirao United Nations Global Compact. Između ostalog, ponosi se time što je zajedno s UN-om izdao očitovanje koristeći ponešto od istog kodnog jezika kao i u sličnoj zajedničkoj izjavi UN-a i Međunarodne trgovačke komore, naime:

Dogovoreno je da globalna tržišta zahtijevaju globalna pravila. Cilj bi trebao biti omogućiti sve više prednosti globalizacije svim ljudima izgrađujući učinkovit okvir multilateralnih pravila za svjetsku ekonomiju koju je transformirala globalizacija tržišta(...). Na sastanku je dogovoreno da bi Globalni ugovor trebao doprinijeti tom procesu pomažući izgraditi socijalno partnerstvo biznisa i radništva.[5]

Europski radnički savjeti dobili su birokratski odgovor na razini poduzeća. Ti savjeti radničkih predstavnika u transnacionalnim kompanijama ne daju radnicima stvarni utjecaj,

iako mogu biti korisni za prikupljanje informacija i ostvarivanje sindikalnih kontakata. Savjeti su manje utjecajni od sličnih institucija koje su se razvile u nordijskim zemljama i u Njemačkoj tijekom poslijeratnog razdoblja, iako su čak i oni izgubili stvarni utjecaj u tim zemljama kako su se širile sile tržišta.

U Europi ta politika nemoćnog socijalnog dijaloga dovodi sindikalni pokret do mrtve točke. Sindikalna politika koja bi se temeljila na mobilizaciji svojih članova kako bi se mogli suprostaviti i suzbiti napade poslodavaca gotovo da i ne postoji na razini Europske unije, iako smo imali priliku vidjeti tendencije u tom smjeru na nacionalnoj razini (u Francuskoj 1995. i u Italiji 2002. godine).

Deprimantan rezultat tih politika bilo je prihvaćanje postupne redukcije u socijalnoj skrbi i uvjetima rada od strane dominantnog dijela sindikalnog pokreta. Sindikati su pregovorima postupno prihvatili povećanu fleksibilizaciju posla. U različitim europskim zemljama vidjeli smo ograničenja troškova u stawkama socijalne skrbi poput smanjenog bolovanja i mirovina, rezanja povlastica za nezaposlene, viših pristojbi u javnom školstvu, vrtićima, zdravstvenim i socijalnim službama, ukidanja društveno poticane stanogradnje. Uvjeti rada pogoršali su se potkopavanjem zakona i sporazuma, uključujući slabljenje regulacije radnog vremena, smanjivanje isplate prekovremenog rada, ponovno uvođenje smjenskog rada u mnogim gospodarskim granama, smanjenu sigurnost na radu, osiguranje, kratkoročniji rad na ugovor o radu, češće unajmljivanje radnika na ugovor i određeno vrijeme, i još veću decentralizaciju trgovine. Bitan efekt ovog razvoja situacije bila je demoralizacija radnika i smanjenje sindikalnog članstva, jer sindikati više nisu mogli štititi svoje članove. Porast desno orijentiranih populističkih stranaka vjerojatno je najopasniji rezultat ove popustljive sindikalne politike.

Strateška razmatranja

Dakle, što sindikalni pokret može učiniti kako bi se bio u stanju suočiti s globalnom korporativnom ofenzivom? Jedna je stvar jasna, radikalna retorika nije dovoljna, iako je uobičajena na međunarodnim sastancima. Kao primjer mogu poslužiti iskustva s prvog Europskog socijalnog foruma u Firenci u studenom 2002. godine. Tamo su se mogla čuti najmanje dva tipa sindikalnih pozicija. Jedan je došao od strane vrlo militantnih, malih nereprezentativnih grupa. Drugi tip formirali su predstavnici središnjih europskih sindikata. Na primjer predstavnik njemačkog sindikata, IG Metall, želio je započeti bitku za 30-satni radni tjedan. Nije ipak spomenuo da je isti sindikat samo godinu dana ranije isposlovao sporazum s Volkswagenom koji je potkopao postojeće plaće i uvjete rada, a sve kako bi se kompaniju potaklo da otvori novu tvornicu u Njemačkoj umjesto u nekoj jeftinoj istočnoeuropskoj zemlji. Nijedan od tih sindikalnih predstavnika nije naglasio stvarne probleme sindikalnog pokreta u Europi danas, a to je nužno učiniti kao temelj razvijanja vitalne sindikalne strategije.

Prvenstveno je nužno osvijestiti da se sindikati moraju direktno suočiti s konfrontacijskim politikama multinacionalnih kompanija i ostalih interesa kapitala. Na lokalnoj kao i na međunarodnoj razini u sindikalnom pokretu vladaju neslaganja i proturječja oko te pozicije. Oni predstavnici sindikata koji žele revitalizirati svoje organizacije morat će stoga graditi nove saveze koji se temelje na najkvalitetnijim dijelovima pokreta. Unatoč brojnim iznimkama, te su radničke organizacije pretežno u javnom sektoru, prijevozu, u nekima od sektora privatnih usluga, i u brojnim lokalnim podružnicama sindikalnog pokreta.

Kako bi se suočilo s transnacionalnim kompanijama, neophodno je izgraditi mreže i poticati

suradnju među radnicima u istoj privrednoj grani van državnih granica ali i izvan poduzeća. Razvoj međunarodne klasne solidarnosti morat će prekinuti s tendencijom trgovinskog sindikalizma koji zagovara „našu“ kompaniju umjesto „njihove“. Ta tendencija ima jaču tradiciju u američkom sindikalnom pokretu nego u Europi, iako je i ovdje ojačala u posljednjih dvadeset godina kad su deradikalizirani sindikati počeli gubiti političku moć i udružili snage sa „svojim“ poslodavcima kako bi zaštitili radna mjesta na državnoj razini – u natjecanju s kompanijama u drugim zemljama. Ova se ograničena i pogrešna strategija mora zamijeniti zajedničkom klasnom borbom kojoj će na čelu biti demokratska kontrola proizvodnje.

Borba protiv trenutnog korporativnog preuzimanja javnih usluga još je jedna važna borba oko koje će se morati graditi novi međunarodni sindikalni savez. To znači borbu protiv privatizacije te zaštitu postignuća socijalne države. Korporativno preuzimanje ovih dijelova društva predstavlja vrlo važan element pomicanja ravnoteže moći između rada i kapitala u našim društvima. Drugi važan dio progresivne sindikalne strategije kritiziranje je dominantnog razmišljanja sindikalne birokracije, a to je ideologija socijalnog partnerstva i mirna nagodba između radnika i kapitala. Slijede nam teške, ali prijateljske interne rasprave o toj konkretnoj temi unutar našeg pokreta. Te bi se rasprave trebale temeljiti na shvaćanju da socijalni ugovor nije rezultat zavjera ili izdaje već specifičnog povijesnog razvoja. Potrebne su nam nove analize koje će moći ljudima razjasniti kako je ostvaren povijesni kompromis između rada i kapitala i zašto je propao. Nezadovoljstvo naroda trenutnim razvojem događaja mora se ozbiljno shvatiti: njihova se zabrinutost i nezadovoljstvo treba politizirati i usmjeriti prema sindikatu i političkoj klasnoj borbi za njihove uvjete rada i života. To je jedini način da se spriječi mobilizacija tih ljudi od strane desno orijentiranih populističkih stranaka.

Trebali bismo se usredotočiti na socijalnu skrb i uvjete rada, na brutalizaciju rada koja se provodi jer je sve više gospodarskih sektora izloženo tržišnom natjecanju te na smanjenje utjecaja radnika na vlastiti radni dan i kontrolu radnog procesa.

Važno je shvatiti da je to također povezano sa samopouzdanjem ljudi. Dignitet radnika sustavno se napada – na radnom mjestu, u medijima, općoj javnoj raspavi, i u socijalnoj i kulturnoj klimi društva kojim dominiraju buržujsko razmišljanje i vrijednosti te neoliberalne politike. To se može promijeniti samo vraćanjem ideja produktivnog rada, klasnih odnosa i klasnog identiteta. To se međutim radničkoj klasi ne smije nametati izvana, već se treba razvijati kao dio socijalne borbe te tijekom nje.

Konačno, moramo stvarati saveze s novim globalnim pokretom protiv neoliberalizma – za demokraciju, socijalnu pravdu i solidarnost. Ovaj globalni pokret trenutno je politički radikalniji i kritičniji prema sustavu od sindikata i radničkih pokreta, iako je njihovo znanje o klasnim odnosima prilično loše. Sindikalnom je pokretu potreban radikalizam i militantnost ovog narodnog pokreta kako bi prekinuo s iluzijama o klasnom kompromisu. Ako se taj savez bude razvijao konstruktivno i korektno, ta bi se dva pokreta mogla međusobno osnaživati i podići borbu na višu razinu.

Socijalni ugovor nikada nije bio definirana namjera radničkog pokreta; proizišao je iz specifične povijesne promjene te golemog pomicanja ravnoteže moći između rada i kapitala. Ruska revolucija, jak radnički i sindikalni pokret na Zapadu, snažni oslobodilački pokreti u zemljama trećeg svijeta i dug period stabilnog ekonomskog rasta u kapitalističkoj ekonomiji nakon Drugoga svjetskog rata bili su specifični preduvjeti koji su omogućili relativno stabilan period klasnog kompromisa. Iluzorno je težiti novom klasnom kompromisu, novom

društvenom ugovoru pod sadašnjim puno nepovoljnijim uvjetima moći.

Naš cilj, dakle, mora biti povratak iza socijalnog ugovora i socijalne države. Samo dovoljno duboka transformacija društva koja će spriječiti materijalne preduvjete za obnovu neoliberalnih politika može jamčiti interese radnika. A to može omogućiti samo socijalizam.

Asbjørn Wahl

S engleskog prevela Vanja Kulaš

Objavljeno na engleskom u [Monthly Reviewu](#)

Bilješke

[1] Eric Hobsbawm, *Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914–1991* (London: Penguin, 1994).

[2] Među njima *International Confederation of Free Trade Unions*, *Global Union Federations*, *Trade Union Advisory Committee* pri OECD-u, *World Confederation of Labor* i *European Trade Union Confederation*.

[3] Vidi www.icftu.org/displaydocument.asp?Index=991216994&Language=EN.

[4] Ima iznimaka. Osobito *Public Services International*, međunarodna krovna organizacija nacionalnih sindikata u javnom sektoru koji je odigrao važnu ulogu u Svjetskom socijalnom forumu, naročito kroz mrežu *Our World Is Not For Sale* (www.ourworldisnotforsale.org) koja se usredotočila na svjetsku trgovinu odnosno WTO. Sve veći broj nacionalnih sindikata i lokalnih ogranaka se postupno intenzivnije uključuju u novi pokret za globalnu pravdu i solidarnost.

[5] “ICFTU Statement on the Global Compact,” www.icftu.org.